

Passend plaatsen: een handleiding

Verantwoording en gebruiksinstructie voor het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring aan de hand van twaalf overwegingcriteria

September 2014

I.E. Berends

K. Guldemond

PI RESEARCH

Colofon

Duivendrecht, september 2014

Dit rapport is te bestellen bij:

PI Research

Postbus 366

1115 ZH Duivendrecht

Telefoon: 020 – 65 01 500

www.piresearch.nl

In opdracht van:

Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO

Over de auteurs:

Inez Berends werkt als senior onderzoeker bij PI Research. Karin Guldemon is als onderwijsadviseur verbonden aan de afdeling SOz van de Bascule.

Delen van deze publicatie zijn overgenomen uit het rapport:

Berends, I., Guldemon, K. (2014). *Overwegingaspecten bekeken. Een toetsing van nieuwe overwegingaspecten bij de toewijzing van een toelaatbaarheidverklaring*. Duivendrecht: PI Research in opdracht van het Samenwerkingsverband Amsterdam.

Overname, openbaarmaking en/of verspreiding van (gedeelten van) deze uitgave is niet toegestaan zonder toestemming van de auteurs.

© 2014 PI Research, auteursrecht voorbehouden.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Kader rondom toewijzing van onderwijsondersteuning	9
3. De overwegingaspecten toegelicht	17
4. De afweging – het samenspel van aspecten	31
5. De praktische toepassing door het SWV Amsterdam-Diemen VO35	
6. Ten uitgeleide: doorontwikkeling gewenst	47
7. Referenties	49
8. De ernsttabel (in ontwikkeling)	51

1. Inleiding

In de loop van 2014 wordt een stelselwijziging in het onderwijs doorgevoerd, waardoor de financieringsstructuur van het onderwijs in Nederland verandert. Deze stelselwijziging wordt Passend Onderwijs genoemd. Samenwerkingsverbanden worden onder andere zelf verantwoordelijk voor het beheren van de geldstroom voor het inzetten van extra hulp voor leerlingen die stagneren in hun ontwikkeling. Alle scholen in een samenwerkingsverband (SWV) hebben met elkaar de opdracht om voor elk kind een passende oplossing te zoeken.

Minister van Bijsterveldt heeft een specifieke visie op hoe de samenwerkingsverbanden tot passende oplossingen komen. "Scholen hebben straks de plicht om voor elk kind een passende oplossing te zoeken. Als het kan, op de school in de eigen buurt en als dat niet gaat in het speciaal onderwijs. Bij passend onderwijs gaat het er om in de allereerste plaats te kijken naar wat kinderen wél kunnen in plaats van naar de beperking van een kind", aldus de minister¹.

Een gevolg van de stelselwijziging is dat ieder samenwerkingsverband moet nadenken over de manier waarop zij toelaatbaarheid voor het speciaal onderwijs gaan vaststellen. Twee aspecten zijn hierbij van belang. Ten eerste dient het samenwerkingsverband richtlijnen te formuleren waarop de toelaatbaarheid wordt gebaseerd. Ten tweede is de vraag belangrijk hoe het samenwerkingsverband de toetsing van de toelaatbaarheid praktische gezien gaat organiseren.

Voor de toewijzing van extra middelen worden tot augustus 2014 landelijke criteria gehanteerd, zowel voor de toewijzing van hulp op school als voor de toewijzing van een SBO- of (V)SO-plaatsing. Het nadeel van deze criteria is dat zij met name gericht zijn op de problemen van het kind. Zij werken problematisering en diagnosticeren in de hand, omdat dit voorwaarden zijn voor het verkrijgen van extra middelen. Met de invoering van Passend Onderwijs wordt niet alleen een beleidsmatige verandering doorgevoerd, maar eveneens een visiewijziging. In plaats van denken in problemen en hindernissen bij het vaststellen van de onderwijs-, opvoedings- en ondersteuningsbehoeften, is een hernieuwde focus op de mogelijkheden van de leerling ontstaan. Wat zou een leerling kunnen bereiken met de juiste ondersteuning, en welke ondersteuning is dat dan?

Samengevat, samenwerkingsverbanden zoeken momenteel naar nieuwe richtlijnen voor de toewijzing van een plaatsing in het speciaal onderwijs. Deze richtlijnen

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2012/10/09/passend-onderwijs-gaat-definitief-door.html>

dienen gericht te zijn op de mogelijkheden en behoeftes van het kind, zijn ouders en de school waar het kind momenteel onderwijs geniet.

Bij het beoordelen van toelaatbaarheid voor het speciaal onderwijs is zorgvuldigheid geboden. Ten eerste natuurlijk omdat deze beslissing verregaande consequenties kan hebben voor de toekomst van de leerling. Ten tweede omdat een plaatsing in het speciaal onderwijs financiële consequenties heeft voor het samenwerkingsverband. Ten derde omdat het samenwerkingsverband zich naar de overheid dient te verantwoorden: worden de beschikbare budgetten zorgvuldig en weloverwogen ingezet, op een dergelijke manier dat deze past bij het gedachtegoed van de Passend Onderwijs-herziening.

In opdracht van de Vereniging Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs Amsterdam-Diemen (hierna 'SWV Amsterdam-Diemen VO' genoemd) heeft de afdeling SOz van de Bascule in samenwerking met PI Research een set overwegingaspecten en wegingssystematiek ontwikkeld waarmee de toetsing van toelaatbaarheid op een zorgvuldige en systematische wijze kan worden uitgevoerd. Deze set gaat uit van de professionele inschatting van de beoordelaar, aangevuld met een vaste systematiek waardoor alle beoordeelde aspecten meegenomen worden in de overweging.

Er zijn in Nederland meerdere modellen voor indicatiestelling ontwikkeld (o.a. Gijzen & Pameijer, 2009; Miedema, Timmerhuis, Jepma & van der Vegt, 2010; Nijland & Bijstra, 2011). In dit document wordt een alternatieve manier voor het beoordelen van de toelaatbaarheid voor het speciaal onderwijs beschreven, waarbij elementen van eerder ontwikkelde modellen worden gecombineerd met een praktische aanpak. De belangrijkste meerwaarden zijn dat ondersteuning meer passend wordt toegekend door de leerling te bezien in zijn gehele context en dat de mogelijkheden van het regulier onderwijs eveneens een rol spelen (zijn alle opties wel benut?).

Deze handleiding heeft een tweeledig doel:

- Het bieden van een overzicht op en verantwoording van de overwegingen op basis waarvan de toelaatbaarheid wordt ingeschat.
- Het bieden van een beschrijving van de praktische toepassing van de overwegingaspecten.

De essentie van het voorstel is een basisset van twaalf overwegingaspecten (Hoofdstuk 3). Deze aspecten gaan over de kenmerken van de jongere, zijn ouders en de school. Om te komen tot een zorgvuldige overweging dient het samenwerkingsverband te kijken naar het samenspel van de twaalf aspecten. Het beoordelen van het samenspel wordt uitgewerkt in Hoofdstuk 4. Vervolgens wordt in Hoofdstuk 5 het praktische proces uitgewerkt waarbinnen de aspecten worden toegepast. In Hoofdstuk 6 worden aanvullende overwegingen gegeven voor het

toekomstige gebruik van de aspecten. Tot slot vindt de lezer in Hoofdstuk 7 de referentielijst.

Als eerst wordt echter in Hoofdstuk 2 het (wettelijke) kader en de belangrijkste begrippen die ten grondslag liggen aan de twaalf aspecten doorgenomen.

2. Kader rondom toewijzing van onderwijsondersteuning

Door de invoering van de wet op Passend Onderwijs heeft de overheid samenwerkingsverbanden verantwoordelijk gemaakt voor het toewijzen van passende ondersteuning aan leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. De samenwerkingsverbanden zijn vrij in de manier waarop zij deze toewijzing vormgeven. Er zijn echter wettelijke kaders, verplichtingen en regels opgesteld voor de scholen en samenwerkingsverbanden die richting geven aan de manier waarop toewijzing plaats kan vinden, welke in dit hoofdstuk worden toegelicht.

2.1 Organisatorische voorbereidingen

In aanloop naar de invoering van Passend Onderwijs zijn de samenwerkingsverbanden in Nederland (voor een deel) opnieuw georganiseerd en vastgelegd als rechtspersonen. Uiteindelijk resulteerde deze *herschikking* in ongeveer 75 samenwerkingsverbanden in het primair onderwijs en 75 samenwerkingsverbanden in het voortgezet onderwijs. De *herschikking* heeft ervoor gezorgd dat ieder samenwerkingsverband in Nederland een dekkend onderwijsaanbod kan bieden aan de leerlingen in hun regio, inclusief extra onderwijsondersteuning die de leerling eventueel nodig heeft. In de samenwerkingsverbanden zijn daarom scholen voor regulier en speciaal onderwijs (cluster 3 en 4) verenigd². Het uiteindelijke doel is dat voor alle leerlingen een passend onderwijsprogramma wordt geboden (en dat er geen thuiszitters zijn).

Ieder samenwerkingsverband heeft een *ondersteuningsplan* opgesteld, waarin afspraken worden gemaakt over:

- De basisondersteuning die alle scholen in het SWV kunnen bieden.
- De verwijzing naar het speciaal onderwijs.
- De terugplaatsing na de plaatsing in het (V)SO.
- De verdeling van geld.
- De resultaten die het samenwerkingsverband wil halen.

² Scholen voor leerlingen in cluster 1 en 2 vallen niet onder de samenwerkingsverbanden. Voor cluster 1 en 2 is de Commissie van onderzoek verantwoordelijk voor de toewijzing van extra ondersteuning. Bij cluster 1 en 2 wordt niet gesproken over zorgplicht, maar over ondersteuningsplicht. Dit betekent dat de landelijke voorzieningen voor cluster 1 en 2 zich verplichten om voor geïndiceerde leerlingen die onderwijs volgen op een reguliere school ambulante expertise/ondersteuning te bieden.

Het ondersteuningsplan is besproken met andere samenwerkingsverbanden in de regio, gemeenten en de ondersteuningsplanraad. De *ondersteuningsplanraad* is een speciale medezeggenschapsraad van een samenwerkingsverband. De ondersteuningsplanraad heeft instemmingsrecht op (vaststellen of wijzigen van) het ondersteuningsplan.

Scholen hebben op hun beurt een *ondersteuningsprofiel* opgesteld. Hierin wordt duidelijk gemaakt welke ondersteuning de school kan bieden aan leerlingen die dat nodig hebben.

2.2 De aanmelding van een leerling bij een school³

De volgende stappen zijn aan de orde wanneer een leerling wordt aangemeld bij een school in het samenwerkingsverband.

- Het zijn in beginsel de ouders van de leerling die hun kind aanmelden (schriftelijk) bij de school van hun voorkeur. Ouders geven het aan als hun kind extra ondersteuning nodig heeft.
- De school kijkt vervolgens welke ondersteuning het kind nodig heeft en wat de mogelijkheden van de school zijn.
- Als de school de leerling geen passend onderwijs kan bieden, moet de school in overleg met de ouders een andere school vinden die de leerling kan toelaten.
- Komen ouders er samen met de school en het samenwerkingsverband niet uit, dan kunnen ze kosteloos een onderwijsconsulent inschakelen⁴. Dit geldt echter alleen voor aanmeldingen bij regulier onderwijs.
- De school heeft 6 weken de tijd om een passend onderwijsaanbod te doen. Deze termijn kan met 4 weken worden verlengd.
- Als er na 10 weken nog geen beslissing is genomen over de toelating, heeft de leerling recht op een tijdelijke plaatsing op de school van aanmelding, in afwachting van besluitvorming.
- Als ouders het niet eens zijn met het aanbod, kunnen zij naar de (tijdelijke) geschillencommissie passend onderwijs stappen (ook bekend als de tijdelijke geschillencommissie toelating en verwijdering) en / of de kwestie voorleggen aan de Commissie Gelijke Behandeling.
- Wanneer ouders het vervolgens niet eens zijn met het besluit van de geschillencommissie kunnen zij een gerechtelijke procedure starten.

Per 1 augustus 2014 wordt de *zorgplicht* voor schoolbesturen ingevoerd. Dit houdt in de praktijk in dat als de school waar het kind wordt aangemeld geen passende onderwijsplek kan bieden, zij ervoor moet zorgen dat de leerling op een andere school kan worden geplaatst.

³ <http://www.passendonderwijs.nl/toolkit/powerpointpresentatie-passend-onderwijs/>

⁴ <http://www.onderwijsconsulenten.nl/>

Als een school aangeeft dat zij de extra ondersteuning niet zelf kan bieden, moet zij toelichten waarom zij geen passend aanbod kan doen. De school heeft de verplichting om serieus te onderzoeken of de school de benodigde aanpassingen zelf (eventueel met hulp van anderen) kan leveren of dat een zogenoemde onevenredige belasting van de school goed is aan te tonen⁵. Aanpassingen waarvoor de school een vergoeding kan krijgen (bijvoorbeeld een door de ouders aan te vragen onderwijsvoorziening op basis van de Wet overige OCW-subsidies of een voorziening vanuit het samenwerkingsverband) mag door de school niet worden geweigerd.

In een aantal gevallen heeft het schoolbestuur geen zorgplicht⁶. Namelijk als de school waar het kind is aangemeld vol⁷ is, of indien de ouders weigeren de grondslag van de school te onderschrijven (ontwerp artikel 40 lid 6 WPO). Als een leerling geen extra ondersteuning nodig heeft, is er eveneens geen sprake van zorgplicht. In het voortgezet onderwijs moet de leerling daarnaast voldoen aan het inrichtingsbesluit WVO, dat wil zeggen dat er een reële kans moet zijn op het behalen van een diploma. Voldoet het kind daaraan niet (bijvoorbeeld, een leerling met forse onderwijsachterstanden meldt zich aan op een vwo), dan is de zorgplicht niet van toepassing.

2.3 Als de leerling extra ondersteuning nodig heeft in school

Voor leerlingen die extra ondersteuning krijgen, moet de school in overeenstemming met ouders een *ontwikkelingsperspectief* opstellen⁸. Dit document vervangt het zogenoemde 'handelingsplan' waar scholen tot op heden mee werkte. In het ontwikkelingsperspectief wordt beschreven wat het uitstroomprofiel van de leerling is. In het regulier onderwijs beschrijft de school ook welke ondersteuning de leerling daarbij krijgt.

Het opstellen van het ontwikkelingsperspectief is de basis van het zogenoemde *arrangeren*, dat wil zeggen het proces waarin de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte van het kind (en de leerkracht) gematched worden met een daarbij passend onderwijs- en ondersteuningsaanbod.

De extra ondersteuning hoeft niet per se door school zelf geboden te worden. Het samenwerkingsverband kan scholen bijvoorbeeld helpen bij het bieden van de extra

⁵ Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (WGBH/CZ).

⁶ <http://www.passendonderwijs.nl/wp-content/uploads/2013/10/Aanpasbaar-stroomschema-zorgplicht-aanmelding-sbao-of-vso-school.pdf>

⁷ Er komt een definitie wanneer een school vol zit. Bij niveau 3 en 4 voorzieningen is dat het aantal plekken dat het samenwerkingsverband bekostigt per schooljaar.

⁸ Zie voor meer informatie <http://www.swvadam.nl/passendonderwijs/ontwikkelingsperspectief/> & <http://www.steunpuntpassendonderwijs.nl/passend-onderwijs/school-en-passend-onderwijs/extra-ondersteuning-opp/>

ondersteuning die nodig is door het beschikbaar stellen van expertise van Ambulant Begeleiders, het VO-team en jeugdzorg.

Voor alle leerlingen geldt dat de ontwikkeling in het (speciaal) basisonderwijs, in het voortgezet onderwijs en in het praktijkonderwijs nauwkeurig wordt gevolgd. Ten minste jaarlijks evalueert de school daarom samen met de ouders het ontwikkelingsperspectief. Op basis van deze evaluatie kan de school, indien nodig, extra maatregelen nemen om de leerling op de koers richting uitstroombestemming te houden. In andere gevallen past de school het ontwikkelingsperspectief aan.

De mate waarin ouders instemmingsrecht hebben bij het vaststellen van het ontwikkelingsperspectief, staat momenteel (augustus 2014) nog ter discussie. Op het uitstroomperspectief lijken ouders geen instemmingsrecht te krijgen. De Tweede Kamer lijkt momenteel echter te neigen naar instemmingsrecht op het deel van het ontwikkelingsperspectief waarin de benodigde ondersteuning en zorg voor de leerling gedefinieerd wordt. Wanneer in het ontwikkelingsperspectief van een leerling geformuleerd wordt dat de benodigde zorg alleen geboden kan worden in het (V)SO, zouden ouders indirect alsnog instemmingsrecht hebben op de bepaling van de plaats waar de leerling onderwijs krijgt. De PO-raad en VO-raad hebben zich negatief uitgesproken over deze ontwikkeling. Zij verwachten dat het geven van instemmingsrecht aan ouder de professionele inschatting van het onderwijs zal ondermijnen.

Deze discussie terzijde, lijkt het hoe dan ook van belang om ouders in een vroeg stadium te betrekken bij zorgen om de ontwikkeling van een leerling. Te meer daar het transactionele en handelingsgerichte denken de grote invloed van ouders op het bereiken van onderwijsdoelen benadrukt.

2.4 Als een leerling wordt aangemeld voor het speciaal onderwijs

Wanneer blijkt dat de onderwijsbehoefte van een leerling groter is dan geboden kan worden op het regulier onderwijs kan een leerling worden toegeleid naar een andere onderwijslocatie. Dit kan een andere reguliere school zijn, maar het kan ook een speciale onderwijslocatie betreffen. Als een leerling wordt aangemeld voor het speciaal onderwijs, gelden in principe dezelfde stappen als geformuleerd in Paragraaf 2.2.

De aanmelding bij het (V)SO cluster 3 of 4 wordt ingediend door een bestuur van een school voor basisonderwijs, school voor voortgezet onderwijs, school voor speciaal basisonderwijs of school voor (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 3 of 4 gelegen binnen of buiten de regio waarin het samenwerkingsverband opereert, wanneer de leerling daar staat ingeschreven.

Het kunnen scholen buiten het samenwerkingsverband zijn als het gaat om de eerste inschrijving van de leerling en de woonplaats van het kind buiten de regio valt van het samenwerkingsverband waar het kind is aangemeld.

De aanvragende school heeft een inspanningsverplichting, dat wil zeggen, levert informatie over de leerling aan, onder andere over de ontwikkeling en onderwijsbehoeften. De aanvragende school onderbouwt waarom de leerling niet op de eigen school kan worden ingeschreven binnen de basisondersteuning, ook niet met extra ondersteuning.

Aan de aanvraag zijn de volgende criteria verbonden:⁹

- a. De aanvraag is inhoudelijk voorbereid en voorzien van een advies door of namens de school.
- b. Bij de advisering van de aanvraag zijn een orthopedagoog of een psycholoog en tenminste een tweede deskundige betrokken geweest¹⁰. Wie deze tweede deskundige is, hangt af van de ondersteuningsvraag van de leerling (zoals blijkt uit de gegevens van de ouders of de school). Het kan een kinder- of jeugdpsycholoog, een pedagoog, een maatschappelijk werker, een arts of een kinderpsychiater zijn. De ouders dienen altijd een afschrift van dit advies te ontvangen. De deskundigen mogen overigens in dienst zijn van het samenwerkingsverband, het zijn niet per se onafhankelijke deskundigen zijn.
- c. De aanvraag is voorzien van een dag- en handtekening van zowel de directeur van de school als de orthopedagoog of psycholoog en de geraadpleegde deskundige(n).

Het samenwerkingsverband beslist uiteindelijk over de toelaatbaarheid tot het (v)so¹¹. Als het samenwerkingsverband beslist dat het speciaal onderwijs een passende plek is voor de leerling, wordt een toelaatbaarheidsverklaring afgegeven. Als het samenwerkingsverband geen toelaatbaarheidsverklaring afgeeft, moet de school waar de leerling is aangemeld of geplaatst op zoek naar een andere passende plek voor de leerling. De zorgplicht blijft dan bij de aanmeldingsschool of de school waar de leerling al zit.

Het samenwerkingsverband dient zich in de toelaatbaarheidsverklaring in elk geval uit te spreken over:

- De start- en einddatum van de toelaatbaarheidsverklaring.
- Het overeengekomen bekostigingsniveau van de ondersteuning.

⁹ <http://www.vosabb.nl/wp-content/uploads/2014/05/Handreiking-toelaatbaarheidsverklaring.pdf>

¹⁰ conform artikel 34.8 van het Besluit Bekostiging WPO resp. artikel 15a van het Inrichtingsbesluit WVO

¹¹ Dat wil zeggen, het samenwerkingsverband waartoe de leerling behoort (woonachtig is).

Een toelaatbaarheidsverklaring wordt afgegeven voor de duur van minimaal één jaar¹². Als de toelaatbaarheidsverklaring in de loop van een schooljaar wordt afgegeven, moet deze ook het schooljaar daarna nog geldig zijn.

Voor leerlingen die ernstig meervoudig beperkt zijn, gelden andere richtlijnen. In principe kan de toelaatbaarheidsverklaring dan voor de duur van de gehele SO-plaatsing gelden. Bij overstap naar het VSO dient wel opnieuw te worden beoordeeld of een plaatsing in het SO nog steeds nodig is¹³.

Scholen voor cluster 3 en 4 onderwijs hebben vanaf 1 augustus 2014 een toelaatbaarheidsverklaring nodig om een leerling te mogen inschrijven. Toelaatbaarheidsverklaringen zijn volgens wet- en regelgeving niet nodig voor extra ondersteuning geboden binnen de scholen zelf of op bovenschoolse voorzieningen.

De toelaatbaarheidsverklaring wordt in het Basisregister Onderwijs (BRON) geregistreerd bij de inschrijvingsgegevens van de leerling. BRON wordt beheerd door Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Door de registratie in BRON houdt het Ministerie zich op het aantal leerlingen waarvoor een toelaatbaarheidsverklaring is afgegeven.

2.5 Financiële kader

De invoering van Passend Onderwijs brengt ook een verandering in de bekostigingsstructuur met zicht mee. Dit leidt tot een aantal aanpassingen:

- Ieder samenwerkingsverband krijgt een jaarlijks budget. Hiervan betaalt het samenwerkingsverband de basiskwaliteit, basisondersteuning en extra ondersteuning (zowel regulier als een speciaal onderwijsplaatsing).
- Het samenwerkingsverband krijgt dus geld voor extra ondersteuning en maakt afspraken over de verdeling van het geld over de scholen: dit noemt men budgetfinanciering.
- Het samenwerkingsverband betaalt in de toekomst ook voor leerlingen die in het (voorgezet) speciaal onderwijs zijn geplaatst. Als de kosten daarvan hoger zijn dan het beschikbare budget, wordt gekort op de lumpsum van de scholen.
- De bekostiging van de rugzakken vervalt. De bekostiging van de 'lichte' ondersteuning (WSNS, SBO, LWOO en Pro) verandert (nog) niet.
- Op dit moment is de verdeling van geld ongelijk. Dit verandert met de invoering van Passend Onderwijs. Uit onderzoek blijkt namelijk dat er geen inhoudelijke redenen zijn waarom de ene regio meer leerlingen heeft die extra ondersteuning krijgen dan de andere.

¹² art. 40 lid 15 WPO

¹³ <http://www.poraad.nl/content/nieuwe-richtlijn-toelaatbaarheid-leerlingen-met-een-ernstige-meervoudige-beperking>

- De budgetten worden daarom verevent. De verevening houdt in dat in vijf jaar (vanaf 2015) de samenwerkingsverbanden naar de gelijke verdeling groeien.
- Elk samenwerkingsverband krijgt uiteindelijk in verhouding evenveel geld (op basis van het aantal leerlingen).
- De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de uitvoering van de taken door het samenwerkingsverband en op de rechtmatige besteding van de middelen.

De bedragen voor leerlingen die verwezen worden naar het speciaal onderwijs liggen vast. Deze bedragen zijn verdeeld in categorie 1, 2 en 3. Het samenwerkingsverband mag zelf bepalen welke bekostigingscategorie zij toekennen aan een leerling.

- Categorie 1 is ongeveer gelijk aan de huidige bekostiging voor ZMLK (zeer moeilijk lerende kinderen) en LZ (langdurig zieken) in cluster 3 en cluster 4.
- Categorie 2 is ongeveer gelijk aan de huidige bekostiging voor LG (lichamelijk gehandicapt).
- Categorie 3 is ongeveer gelijk aan de huidige bekostiging voor MG (meervoudig gehandicapt).

De bijdragen vanuit het SWV voor leerlingen die verwezen worden naar het VSO liggen wel vast (zie Tabel 1). Daarnaast ontvangen de VSO-scholen vanuit DUO een basisbekostiging per leerling.

Tabel 1. Bekostiging per categorie

categorie	Vergelijkbaar met bekostiging huidige	SWV bijdrage
1	CLUSTER 4, ZMLK, LZ	€ 9.054
2	LG	€ 16.133
3	MG	€ 20.052

Daarnaast zijn er nog de residentiële leerlingen die voor korte of langere duur op een school voor (V)SO verblijven. Samenwerkingsverbanden kunnen samenwerkingsovereenkomsten sluiten met residentiële instellingen. Daarbij gaat het om residentiële instellingen voor gehandicaptenzorg, instellingen voor jeugdhulpverlening dan wel jeugdgezondheidszorg, waarbij (soms kortdurende) behandeling of opvang en onderwijs vanuit één plan noodzakelijk is vanwege de aard of de duur van de behandeling of opvang.

Voor deze leerlingen hoeft het samenwerkingsverband geen toelaatbaarheidsverklaring af te geven, omdat de plaatsing soms korter duurt dan de minimale geldigheidstermijn van één jaar¹⁴. Het samenwerkingsverband betaalt voor deze leerlingen echter wel hetzelfde als voor een leerling met een toelaatbaarheidsverklaring¹⁵.

¹⁴ WEC, art. 71c, lid 2 en 3

¹⁵ WPO in artikel 132 in lid 5 / WVO in artikel 85b in lid 4

3. De overwegingaspecten toegelicht

3.1 Overzicht van de twaalf aspecten

De toelating tot het speciaal onderwijs wordt overwogen als in de praktijk blijkt dat het aanbod van de huidige (reguliere) school onvoldoende aansluit op de specifieke kenmerken en behoeftes van de leerling. Hierbij spelen zowel kind-, ouder- en schoolfactoren een rol, die bij een zorgvuldige afweging alle drie meegewogen moeten worden. De twaalf overwegingaspecten zijn daarom ingedeeld in drie onderdelen: de leerling, zijn ouders en de school.

Leerling

1. De specifieke onderwijsbehoeften van de leerling¹⁶
2. Erkenning en verantwoording nemen voor het eigen handelen
3. Er last van hebben
4. Bereid zijn hulp te accepteren

Ouder

5. De specifieke ondersteuningsbehoeften van de ouders
6. Erkenning van de problemen op school
7. Verantwoording nemen voor het eigen handelen
8. Bereidheid tot ondersteunend oudergedrag op diverse niveaus

School

9. De specifieke ondersteuningsbehoeften van docenten en mentor
10. Resultaten uit de handelingsgericht werken (HGW)-cyclus: waarnemen, analyseren en begrijpen, plannen en realiseren
11. Inzet extra interne ondersteuning
12. Inzet externe ondersteuning intern (schil om school)

De twaalf aspecten representeren de kenmerken van een leerling die overwogen dienen te worden wanneer men het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring overweegt. De aspecten geven eveneens inzicht in de voorwaarden die nodig zijn voor een leerling om goed te kunnen functioneren op school. Een passende aanpak voor het geconstateerde probleem kan dus gericht zijn op het in orde brengen van een voorwaarde in plaats van direct gericht op het handelen van de leerling.

¹⁶ Waarbij de term 'specifiek' aanduidt dat zij de mogelijkheden van de basisondersteuning overstijgen.

De twaalf aspecten passen binnen het gedachtegoed van het 'goodness-of-fit' interactiemodel en het transactionele model. Deze modellen gaan ervan uit dat een kind functioneert binnen een context (ouders en school). Er bestaat een wederzijdse beïnvloeding. De school of ouders vormen het kind, maar andersom heeft ook het kind invloed op hoe school en ouders zich gedragen. De interactie en de afstemming van leerling en school bepaalt de mate waarin de leerling zich gewenst ontwikkelt. Dit model benadrukt dat bij het vaststellen van de juiste onderwijslocatie naar minimaal drie componenten moet worden gekeken: kindkenmerken, ouderkenmerken en leerkrachtkenmerken (van der Wolf & van Beukering, 2011).

In aanvulling hierop stelt het vaak aangehaalde model van Bronfenbrenner (1977) dat een leerling gezien moet worden in de bredere context waarbinnen hij zich ontwikkelt. Dat wil zeggen, ook de thuissituatie van de leerling en de bredere gemeenschap waarin hij leeft is van invloed op de ontwikkeling van de leerling. Het voert in het kader van de toewijzing van extra onderwijsmiddelen te ver om de leerling in zijn brede gemeenschapscontext te bezien. De sterke nadruk in het Passend Onderwijs op het tezamen met ouders handelen laat zien dat de oudercontext niet buiten beschouwing kan blijven bij het beoordelen van de juiste onderwijslocatie voor een leerling.

De overwegingaspecten stelen ten slotte op de uitgangspunten van het handelingsgerichte werken, wat ook wel als de inhoudelijke kern van Passend Onderwijs wordt gezien. Ter verduidelijking, handelingsgericht werken gaat uit van de volgende zes uitgangspunten (Pameijer, 2008; Pameijer, van Beukering & de Lange, 2009; Willems & Wienke, 2013):

1. De onderwijs- en opvoedingsbehoeften van een leerling en ondersteuningsbehoeften van een leerkracht of ouder zijn het uitgangspunt.
2. Een transactioneel kader wordt gehanteerd: de diverse milieus¹⁷ waarin het kind leeft zijn van belang.
3. Een focus op positieve aspecten van kind, leraar, groep, school en ouders.
4. Eventuele betrokken professionals werken constructief samen met leerling, ouder en school.
5. Er wordt een plan opgesteld aan de hand van concrete helder omschreven (meetbare) doelen.
6. De werkwijze is systematisch en transparant.

¹⁷ Met milieus worden de verschillende leefgebieden bedoeld, dat wil zeggen het gezin, de school, de maatschappij, etc. In plaats van milieus wordt ook wel gesproken over 'domeinen'.

3.2 Toelichting per aspect

3.2.1 De specifieke onderwijsbehoeften van de leerling

De specifieke onderwijsbehoeften van een leerling spelen een prominente rol bij het bepalen welke onderwijslocatie het meest geschikt is voor een leerling. Onderwijsbehoefte wordt verstaan: dat wat deze leerling, met deze ouders, in deze school nodig heeft om zichzelf op een positieve manier te ontwikkelen.

Het is belangrijk om naar de onderwijsbehoefte van de leerling te kijken, omdat het per definitie iets zegt over waar het onderwijsaanbod aan moet voldoen om te kunnen inspelen op de unieke kenmerken van de leerling (Pameijer, van Beukering & de Lange, 2009). In vaktermen wordt wel gesproken over '*goodness of fit*': wat is de meest optimale aanpak voor deze leerling (van der Wolf & van Beukering, 2011)?

Het vaststellen van onderwijsbehoefte gebeurt in twee stappen:

1. Het formuleren van een concreet doel of meerdere doelen
2. Het beschrijven van de benodigde acties/randvoorwaarden voor het bereiken van het doel

Voorheen werd sterk de nadruk gelegd op het aantonen van de beperkingen van een leerling. Het Passend Onderwijs gedachtegoed is echter breder gericht op zowel de mogelijkheden als onmogelijkheden van de leerling in zijn context. De onderwijsbehoeften kunnen dan ook bepaald worden door zowel de sterke als minder sterke kanten van een leerling.

Bij onderwijsbehoeften kan bijvoorbeeld aan de volgende vijf aandachtsgebieden worden gedacht (Miedema, Timmerhuis, Jepma, & van der Vegt, 2010):

1. De hoeveelheid aandacht de leerling nodig heeft.
2. De beschikbaarheid van onderwijsmateriaal (of de tijd die het kost om deze te maken).
3. De benodigde fysieke omgeving.
4. De benodigde expertise.
5. De verwevenheid met andere instanties.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De concreet geformuleerde specifieke onderwijsbehoeften van de leerling (doelen én acties voor leerling, ouder en school).
- De mate waarin deze behoeften aansluiten op het ondersteuningsprofiel van de school van herkomst.

Heeft een school geen concrete onderwijsbehoeften geformuleerd, dan is het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring (nog) niet aan de orde. De school dient in dit geval deze stap nog te zetten samen met de leerling en zijn ouders.

Indien er wel concrete onderwijsbehoeften zijn geformuleerd en er is geen match mogelijk met het ondersteuningsprofiel van de school van herkomst, dan is plaatsing op een andere school aan de orde. Dit kan in theorie zowel een reguliere onderwijslocatie als speciaal onderwijs zijn. De aard en intensiteit van de onderwijsbehoeften zullen dit in de praktijk bepalen.

3.2.2 Erkenning en verantwoording nemen voor het eigen handelen - leerling

Of een school zelf nog mogelijkheden heeft om de gestelde onderwijsdoelen te behalen, is onder andere afhankelijk van de visie van de leerling. Veel leerlingen begrijpen dat zij onderdeel zijn van de oplossing en zetten zich daarom extra in om onderwijsdoelen te bereiken.

Dit geldt echter niet voor alle leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte. Een leerling heeft in sommige gevallen (onbewust) een actieve rol gespeeld in het ontstaan of voortbestaan van een leerachterstand. Bijvoorbeeld door het niet innemen van benodigde medicatie (en hierdoor een beperking van de effectieve leertijd of voorkombaar ziekteverzuim) motivatieproblemen (te laat komen, huiswerk niet doen) of psychiatrische problematiek (structureel ziekteverzuim).

Het is in deze gevallen belangrijk om vast te stellen of de leerling erkent dat hij een aandeel heeft in de situatie, omdat het iets zegt over de mate waarin de leerling verantwoordelijkheid zal nemen voor zijn eigen handelen, voor zover hij daartoe uitgerust is.

Legt een leerling zijn problematiek en mogelijkheden volledig buiten zichzelf, dan zal hij niet intrinsiek gemotiveerd zijn om zelf acties te ondernemen om de gestelde doelen te bereiken. Er wordt vervolgens een groter beroep gedaan op school en/of ouders om de gestelde onderwijsdoelen alsnog te bereiken. Als de school niet de mogelijkheden heeft om tegemoet te komen aan deze extra belasting, kan een plaatsing op een andere school of het speciaal onderwijs aan de orde zijn.

Erkenning en verantwoording nemen zijn randvoorwaarden voor het stellen van leerling-gerelateerde acties die bijdragen aan het behalen van gestelde onderwijsdoelen. Uiteindelijk heeft een leerling immers zelf 50% invloed op zijn eigen resultaten (Hattie, 2009).

Overigens is het natuurlijk ook mogelijk dat de problematiek het gevolg is van factoren waar de leerling in het geheel geen invloed op heeft, denk bijvoorbeeld aan een ernstige cognitieve beperking (ZML/MG).

Daarnaast is het voor jonge leerlingen minder realistisch om te verwachten dat zij in staat zijn hun eigen aandeel goed te duiden.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang, met name de mate waarin:

- gedrag van de leerling heeft bijgedragen aan het ontstaan of voortbestaan van de schoolgerelateerde problematiek;
- de leerling de vermogens heeft om te kunnen erkennen dat hij een rol speelt bij het ontstaan of voortbestaan van schoolgerelateerde problematiek;
- de leerling een actieve bijdrage kan leveren aan het alsnog behalen van de onderwijsdoelen;
- de leerling deze eventuele actieve positieve bijdrage heeft geleverd.

Indien een leerling heeft laten zien dat hij zijn aandeel in de problematiek erkent en zich tot op heden actief heeft ingezet om de gestelde onderwijsdoelen alsnog te behalen, kan dit mogelijkheden bieden om de leerling in het reguliere onderwijs te houden.

Als de actieve inzet tot op heden niet heeft geleid tot een verbetering in de situatie, of als de leerling zijn aandeel in de problematiek niet erkent en/of acties onderneemt om de problematiek te verbeteren, dan kan een plaatsing in het speciaal onderwijs nodig zijn.

3.2.3 Er last van hebben

In sommige situaties begrijpt de leerling dat er problemen zijn, maar ervaart de leerling de consequenties van de problemen niet als vervelend. Denk bijvoorbeeld aan leerlingen met sterk verzuimgedrag. Zij begrijpen dat aanwezigheid vereist is door school, maar ervaren de positieve resultaten van het spijbelen als meer waardevol (Dube en Orpinas, 2009).

Andersom is ook mogelijk: de problematiek lijkt objectief gezien nog niet zeer groot, maar de leerling ervaart in grote mate stress als gevolg van de problemen. Wanneer de leerling gefrustreerd raakt door het feit dat zijn gedrag en/of leerprestaties niet conform de verwachtingen ontwikkelen doordat hij veel afwezig is door ziekte, kan dit een risicofactor voor de schoolbeleving van het kind en het algemeen welzijn (Bosman & Braams, 2005; Lufi & Darliuk, 2005).

De mate waarin een leerling problemen ervaart hangt, zeker bij gemotiveerde leerlingen, samen met de ernst van zijn eventuele beperkingen. Het blijft dus belangrijk om een inschatting van de ernst en aard van de beperkingen te maken, ook wanneer men werkt vanuit een handelingsgerichte aanpak. Deze inschatting van de ernst van de problematiek kan gemaakt worden door naar de volgende zes kenmerken te kijken:

1. De prestaties van de leerling komen niet overeen met het cognitieve niveau waarop de leerling functioneert.
2. Er is een (recente) diagnose op het gebied van leer/psychische/medische problemen.
3. Er is sprake van individuele problemen in meer dan één gebied.
4. Er is sprake van individuele problemen in meer dan één milieu.
5. Eerdere hulp heeft niet gebaat.
6. De bestaansduur van de problematiek.

Deze zes kenmerken kunnen samengebracht worden in een cijfermatige inschatting van de mate van ernst. In Bijlage 1 wordt een overzicht gegeven van deze zogenoemde 'ernsttabel'.

De aard en ernst van de problematiek kan in sommige gevallen ertoe leiden dat een leerling een bedreiging vormt voor de (sociale) veiligheid in school. Om de veiligheid van leerlingen en personeel te garanderen, kan een bedreiging van de veiligheid op zichzelf een reden zijn om te zoeken naar een andere passende school voor de leerling. Dit kan zowel een school voor regulier als voor speciaal onderwijs zijn

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De mate waarin de leerling last ervaart door de problematiek.
- De ernst van de problematiek die ten grondslag ligt aan de onderwijsproblematiek.

Indien de leerling veel last ervaart, maar de ernst van de problematiek is objectief gezien niet passend bij een plaatsing in het speciaal onderwijs, kan overwogen worden of meer intensieve hulpverlening aan de orde is. Hiervoor is een toelaatbaarheidsverklaring echter niet noodzakelijk.

De combinatie van veel ervaren last en problematiek passend bij een plaatsing in het speciaal onderwijs biedt vanzelfsprekend wel grond voor het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring.

De aard en ernst van de problematiek kunnen ervoor zorgen dat de (sociale) veiligheid in school bedreigd wordt. Deze bedreiging kan op zichzelf een reden zijn om een plaatsing op het speciaal onderwijs voor een leerling noodzakelijk te maken.

Als de leerling geen last ervaart, heeft plaatsing in het speciaal onderwijs in de eerste instantie niet de voorkeur. Met name wanneer de leerling plaatsing in het speciaal onderwijs als onwenselijk ervaart, kan deze beslissing desastreuus zijn voor de motivatie van de leerling.

2.2.4 Bereid zijn hulp te accepteren

Het kan voorkomen dat de leerling de problemen zien en dat zij (indien van toepassing) erkennen dat zij een rol hebben gehad in het ontstaan of in stand

houden van de problemen, maar dat zij alsnog niet bereid zijn om hulp te accepteren. Bijvoorbeeld wanneer in de thuissituatie problematiek speelt (scheiding, overlijden ouder etc.) waardoor zij niet de draagkracht hebben om veranderingen in de onderwijssituatie aan te kunnen.

Dit verband is bijvoorbeeld goed zichtbaar bij jongeren die structureel ongeoorloofd verzuimen: stressvolle gebeurtenissen in het gezin sterk voorspellen het optreden van verzuim (Kearney, 2008; Teasley, 2004).

Niet bereid zijn hulp te accepteren is ook te zien wanneer een leerling zich niet coöperatief opstelt of inzet tijdens individuele ondersteuning of individueel onderzoek.

Als een leerling niet bereid is hulp te accepteren, wordt er een groter beroep gedaan op de inzet van school. Indien de school van herkomst niet de middelen of kennis heeft om in te spelen op de onbereidwilligheid, is de noodzaak tot plaatsing in het speciaal onderwijs groter.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De mate waarin een leerling in staat is tot het accepteren van hulp, en of dit een tijdelijke of langdurige situatie betreft.
- De mate waarin een leerling zich bereidwillig opstelt, zich laat helpen.
- De mate waarin de school van herkomst de middelen en kennis heeft om in te spelen op de onbereidwilligheid.

Als de bereidheid om hulp te accepteren ontbreekt, en de school van herkomst kan de bereidheid niet positief beïnvloeden, kan plaatsing in het speciaal onderwijs aan de orde zijn.

2.2.5 De ondersteuningsbehoeften van de ouders

Als een leerling speciale onderwijsbehoeften heeft, brengt dit voor de ouders een bijzondere uitdaging met zich mee. Zij moeten zich extra verdiepen in de schoolcarrière van hun kind en proberen te begrijpen wat de redenen zijn voor de onderwijsachterstand van de leerling. Vervolgens zetten zij zich in voor hun kind, door bijvoorbeeld extra met hun kind te oefenen op een effectieve manier of door passende externe hulp voor de leerling te organiseren.

De ene ouder kan makkelijker omgaan met de speciale onderwijsbehoeften van hun kind dan de andere. De meeste ouders hebben echter specifieke ondersteuningsbehoeften, dat wil zeggen, hebben kennis of middelen nodig om hun kind te kunnen stimuleren in de ontwikkeling.

Bij het vaststellen van de juiste onderwijsplek voor de leerling, is het belangrijk om te kijken naar de ondersteuningsmogelijkheden en behoeften van de ouders. Een school die tegemoet kan komen aan de ondersteuningsbehoeften van de ouders,

draagt namelijk direct bij aan de mogelijkheden van ouders om hun kind te stimuleren in zijn onderwijsontwikkeling. Als de school niet kan voldoen aan de ondersteuningsbehoeften van de ouder, zal de ouder zijn kind niet optimaal kunnen helpen.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De samen met ouders geformuleerde ondersteuningsbehoeften die voortkomen uit de speciale onderwijsbehoefte van hun kind.
- De mate waarin deze ondersteuningsbehoeften van de ouder aansluit op de mogelijkheden van de school van herkomst.

Indien ouders ondersteuningsbehoeften hebben waaraan niet kan worden voldaan door de school van herkomst, dan kan plaatsing op een andere school aan de orde zijn. Dit kan een regulier onderwijslocatie zijn met een ondersteuningsprofiel dat past bij de behoeften van ouders. In de meeste gevallen heeft alleen een speciaal onderwijslocatie de mogelijkheden om te voldoen aan de ondersteuningsbehoeften van de ouders.

2.2.6 Erkenning van de problemen op school – ouders

Het eerder beschreven transactionele model maakt duidelijk dat de interactie tussen leerling en school onder andere samenhangt met de samenwerking en het handelen van de ouders (van der Wolf & van Beukering, 2011). Ouders kunnen alleen effectief ondersteunend oudergedrag laten zien als zij erkennen dat er daadwerkelijk ontwikkelingsproblemen zijn op school en dat te beïnvloeden zijn.

Voor sommige ouders is het moeilijk om te accepteren dat hun kind onderwijsproblemen heeft en mogelijk beter tot zijn recht komt in het speciaal onderwijs. Hieraan kunnen allerlei redenen ten grondslag liggen. Bijvoorbeeld omdat ouders zelf een schoolverleden hebben dat gekenmerkt werd door slechte leerresultaten. Dat zijzelf toch ook goed terecht zijn gekomen zonder speciaal onderwijs laat in hun ogen zien dat het allemaal wel zal loslopen.

Andere ouders worden zo geconsumeerd door hun eigen problemen, dat de problemen van hun kind op school minder relevant lijken.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De mate waarin ouders erkennen dat het kind onderwijsproblemen ervaart.
- De mate waarin ouders vinden dat actie nodig is om de onderwijsproblemen op te lossen.

Indien ouders de problematiek erkennen en een zekere mate van urgentie ervaren, zullen zij meer bereid zijn een actieve rol te spelen in het oplossen van de problemen. Een actieve rol kan inhouden dat zij zelf met de leerling aan de slag

gaan, bijvoorbeeld door het samen huiswerk maken of continue monitoren en stimuleren van aanwezigheid. Een actieve rol kan echter ook zijn dat zij gepaste hulp voor de leerling inzetten, en dat kan het speciaal onderwijs zijn.

Ouders die de onderwijsproblematiek ontkennen, zullen niet geneigd zijn tot leerling-ondersteunend gedrag. Hierdoor wordt een groter beroep gedaan op de school van herkomst en de leerling. Als zij niet kunnen compenseren voor het gebrek aan inzet van de ouders, is plaatsing in het speciaal onderwijs een mogelijkheid.

2.2.7 Verantwoording nemen voor het eigen handelen

De meeste ouders hebben het beste voor met hun kind en doen wat in hun mogelijkheden ligt om de leerling te stimuleren in zijn schoolcarrière. Onderdeel van een effectieve aanpak is dat geëvalueerd wordt of de tot nu toe genomen acties hebben geholpen.

Als ouders verantwoording nemen voor hun eigen handelen, betekent dit dat zij kritisch durven te kijken naar wat de opbrengsten zijn van hun inspanningen. Verantwoording nemen betekent echter ook dat een ouder leert van deze resultaten en zijn handelen aanpast.

In sommige gevallen speelt de onderwijsproblematiek van de leerling al langere tijd. Ouders kunnen na verloop van tijd moedeloos worden van het gebrek aan resultaat of van de herhaalde negatieve feedback waardoor zij mogelijk minder tijd en energie steken in het stimuleren van de leerling. Zij hebben het gevoel geen invloed te hebben op de situatie en zullen minder snel geneigd zijn te handelen.

Het gaat bij dit aspect overigens eveneens om de mate waarin de ouder in staat is om een veilig en geborgen gezinsituatie te bieden. Een onveilige thuissituatie hindert het kind in zijn ontwikkeling, en dus ook op school.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De mate waarin ouders de ontwikkeling van hun kind actief volgen.
- De mate waarin ouders erkennen dat hun handelen tot op heden niet het gewenste effect heeft gehad en hun handelen proberen te wijzigen.
- De mate waarin ouders in staat zijn tot het in stand houden van een veilig en geborgen gezinssituatie.

Indien ouders geen verantwoording (meer) nemen voor het eigen handelen, wordt een groter beroep gedaan op de leerling en school om de gestelde onderwijsdoelen alsnog te kunnen behalen. Het regulier onderwijs kan hier niet altijd aan voldoen, waardoor een plaatsing op het speciaal onderwijs mogelijk noodzakelijk wordt.

2.2.8 Bereidheid tot ondersteunend oudergedrag op diverse niveaus

De meeste ouders die de onderwijsproblematiek van hun kind erkennen en zich verantwoordelijk voelen zullen alles doen wat in hun mogelijkheden ligt om hun kind te helpen bij het bereiken van de gestelde onderwijsdoelen. Uit onderzoek blijkt dat de leerresultaten van een leerling voor maximaal 10% worden bepaald door het handelen van de ouders (Bordewijk, Dries, Harkink & Visser, 2007; Hattie, 2009). Ouders hebben dus een duidelijk invloed op de onderwijsresultaten van hun kind (Marzano, 2003). Desondanks zijn er situaties waarin ouders grenzen aangeven in de ondersteuning die zij het kind kunnen of willen bieden.

Zo is er bijvoorbeeld een groep ouders die vindt dat de onderwijstaak primair bij school ligt en dat zijzelf hierin geen inhoudelijke rol hoeven te spelen. Deze ouders zullen minder snel geneigd zijn om hun kind te helpen bij het maken van huiswerk of remediërende oefeningen.

Andere ouders ervaren deze grens juist niet en bieden zich vervolgens aan om onder schooltijd bepaalde taken op zich te nemen, bijvoorbeeld het begeleiden van extra leesgroepjes.

Een ander voorbeeld van een dergelijke grens in bereidheid is te vinden bij ouders die per definitie een plaatsing in het speciaal onderwijs afwijzen als mogelijkheid. Bijvoorbeeld omdat ouders bang zijn voor het stigma dat een plaatsing op het speciaal onderwijs kan opleveren.

Bij het beoordelen van dit aspect is een punt van belang:

- De mate waarin ouders hun handelen afstemmen op de onderwijsbehoeften van hun kind.

Indien ouders in staat en bereid zijn om zich op allerlei niveaus ondersteunend te gedragen, kan dit gezien worden als een beschermende factor. Over het algemeen zal een plaatsing op het speciaal onderwijs dan minder snel nodig zijn, omdat de school van herkomst tezamen met de verhoogde inzet van ouders alsnog tegemoet blijkt te kunnen komen aan de onderwijsbehoeftes van de leerling.

2.2.9 De ondersteuningsbehoeften van docenten en mentor

Het spreekt voor zich dat het handelen van de docent van invloed is op de leerresultaten van de leerlingen. In de literatuur wordt gesteld dat 30% van de leerresultaten bepaald worden door het handelen van de docent (Hattie, 2009). De vaardigheden (instructie en feedback) en middelen die een docent en mentor ter beschikking heeft, bepaalt hoeveel ondersteuning zij de leerling kunnen bieden. Voor een leerling met speciale onderwijsbehoeften, dient een school vaak meer vaardigheden en middelen in huis te hebben.

Bij het bepalen van de meest passende onderwijslocatie is het daarom belangrijk om te kijken naar de ondersteuningsbehoeften die zijn geformuleerd door docenten en mentoren van de school van herkomst.

Zijn er binnen het samenwerkingsverband nog mogelijkheden om te voldoen aan deze ondersteuningsbehoefte, dan is speciaal onderwijs mogelijk niet per se nodig. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het professionaliseren van de docent op het gebied van omgaan met specifieke gedragsproblemen door kennisuitwisseling tussen verschillende scholen in het samenwerkingsverband.

Ook het uitwisselen van materiaal voor speciale doelgroepen met een handicap is een voorbeeld van een oplossing waarbij de leerling niet meteen naar een andere leslocatie of onderwijstype hoeft om te voldoen aan de ondersteuningsbehoeften van de leerling.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De ondersteuningsbehoeften die geformuleerd zijn door de school van herkomst.
- De beschikbare mogelijkheden binnen het samenwerkingsverband om tegemoet te komen aan deze ondersteuningsbehoefte van het onderwijsteam op de school van herkomst.

Indien de ondersteuningsbehoeften van de docenten en mentor de mogelijkheden van het samenwerkingsverband overstijgen, lijkt speciaal onderwijs geïndiceerd.

2.2.9 Resultaten uit de handelingsgericht werken (HGW)-cyclus:

waarnemen, analyseren en begrijpen, plannen en realiseren

Bij de invoering van de stelselwijziging Passend Onderwijs wordt de nadruk gelegd op het bieden van passende ondersteuning voor “deze leerling met deze ouders in deze onderwijsomgeving”.

Om te achterhalen wat passende ondersteuning is, dient een school handelingsgericht te werken (Pameijer, van Beukering & de Lange, 2009). Onderdeel van het handelingsgericht werken is het doorlopen van de volgende cyclus: waarnemen, analyseren en begrijpen, plannen en realiseren.

Op leerlingniveau betekent deze cyclus dat regelmatig de stand van zaken opgemaakt wordt aangaande de ontwikkeling van de leerling. Welk niveau heeft de leerling in zijn ontwikkeling bereikt op de verschillende ontwikkelingsgebieden (cognitieve, sociale, emotioneel, etc.)? Vervolgens worden deze opbrengsten geplaatst binnen de context waarin de leerling opgroeit. Hoe kunnen deze resultaten verklaard worden? Op basis van de duiding van de ontwikkeling, worden eventueel nieuwe onderwijsdoelen gesteld waarbij passende acties voor school, leerling en ouder worden geformuleerd. Nadat de betrokken partijen enige tijd hebben kunnen werken aan het bereiken van de doelen, herhaalt de cyclus zich. Hierdoor wordt

geëvalueerd wat de opbrengst is geweest van de inspanningen. Op deze manier wordt duidelijk wat werkt (en wat niet) bij deze leerling.

Een school moet meerdere malen deze cyclus hebben doorlopen voordat zij goed zicht hebben op de ontwikkeling van een leerling. Door het doorlopen van deze cyclus laat een school zien welke acties zij hebben ondernomen om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van de leerling en dat deze acties niet het gewenste effect hebben gehad. Het laat zien dat zij alles hebben gedaan dat binnen de mogelijkheden van de school valt om het onderwijsprobleem van de leerling aan te pakken.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De constatering dat de school handelingsgericht gewerkt heeft aan de hand van de cyclus.
- De concrete acties die de school zelf heeft ondernomen om de leerling te ondersteunen in zijn speciale onderwijsbehoeften.
- De vastgestelde en geëvalueerde doelen in het ontwikkelingsperspectief.
- De resultaten van het werken met de HWG-cyclus: waaruit blijkt dat de ontwikkeling van het kind niet de gewenste doelen benadert?

Indien een school niet gewerkt heeft met het routinematig opbrengsten meten en analyseren, kan een school niet overtuigend aantonen dat zij alles in hun mogelijkheden hebben gedaan om de leerling te ondersteunen bij het behalen van de onderwijsdoelen. De school dient dan alsnog de HGW-cyclus met de leerling te doorlopen voordat plaatsing op het speciaal onderwijs aan de orde kan zijn.

Blijkt uit het doorlopen van de HGW-cyclus dat de school de acties heeft ingezet die binnen zijn mogelijkheden liggen en dat deze niet de gewenste resultaten hebben opgeleverd, dan lijkt het speciaal onderwijs mogelijk de meest passende plek zijn voor de leerling.

2.2.10 Inzet extra interne ondersteuning¹⁸

Speciaal onderwijs kan aangewezen zijn wanneer een leerling ondanks extra inzet niet tot de gewenste onderwijsdoelen komt. Om dit goed te kunnen beoordelen, moet duidelijk gemaakt worden welke extra ondersteuning is geboden en met welk doel en effect.

Deze extra inzet kan in de eerste instantie intern binnen school worden geregeld. Denk aan mentoring of individuele ondersteuning door de aan school verbonden deskundigen

¹⁸ Voor een beschrijving van de manier waarop het voortraject in een school georganiseerd dient te zijn, wordt de lezer verwezen naar hoofdstuk 2 van de interne SWV Amsterdam VO publicatie 'procedure en werkprocessen OSL 14-15' (nog te verschijnen).

Of extra ondersteuning passend is geweest (effectief kan zijn), hangt onder andere af van drie kenmerken. Ten eerste de mate waarin de ondersteuning inhoudelijk gezien heeft aangesloten op de oorzakelijke factoren die het onderwijsprobleem hebben veroorzaakt of in stand gehouden. Een leerling die veel absent is geweest, daardoor onderwijstijd heeft misgelopen en vervolgens een onderwijsachterstand heeft opgelopen heeft een andere aanpak nodig dan een leerling met een verstandelijke beperking.

Een aanpak kan verder effectief zijn indien het qua inhoud aansluit bij de aard van het probleem. Docenten weten dat zelfbeeld, motivatie, impulsbeheersing, taal-spraakvaardigheden en sociale vaardigheden voorbeelden zijn van leerlingkenmerken die goed te beïnvloeden zijn door de leerling, school en de opvoeding thuis. Op die gebieden kunnen dus doelen worden geformuleerd en acties ondernomen.

Er zijn ook kindkenmerken die nauwelijks te veranderen zijn, zoals een laag IQ, een spierziekte, dyslexie of een autistische stoornis. De stoornis of beperking verandert niet, maar door een goede aanpak van docenten, ouders en de afstemming vanuit de omgeving is de invloed van deze beperkingen echter wel te verminderen. In deze gevallen zullen de doelen gericht zijn op de optimale afstemming van de kindkenmerken met de omgeving.

Tot slot is het van belang dat de intensiteit van de aanpak aansluit bij de ernst van het probleem. Een langdurig traject voor een leerling met relatief milde problematiek kan onbedoeld zelfs ongewenste neveneffecten hebben, bijvoorbeeld door rolbevestiging van de leerling als 'zwakke broeder'. Meer begeleiding en ondersteuning is dus niet altijd beter.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De extra interne ondersteuning die de leerling heeft ontvangen.
- De mate waarin de ondersteuning aansluit bij de onderwijsbehoeften van de leerling, qua inhoud (oorzaak en aard) en intensiteit.
- De opbrengst van de extra interne ondersteuning.

Indien passende extra interne ondersteuning is ingezet, en deze heeft onvoldoende tot resultaat geleid, kan een plaatsing in het speciaal onderwijs gepast zijn.

2.2.11 Inzet externe ondersteuning intern

Ook is het mogelijk dat een school externe ondersteuning heeft ingeschakeld. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de inzet van een schoolmaatschappelijk werker die een gedragsanalyse van de leerling uitwerkt. Een ander voorbeeld is de inzet van het VO-adviesteam met kennis over specifieke psychiatrische problematiek die tegemoet kan komen aan zowel de behoeften van de docenten en mentor (bieden van kennis)

als van de leerling (gedragstherapeutische technieken inzetten). Ook het laten uitvoeren van diagnostiek kan gezien worden als het inzetten van externe ondersteuning.

Bij het beoordelen van dit aspect is een aantal punten van belang:

- De externe ondersteuning die de leerling in school heeft ontvangen.
- De mate waarin de ondersteuning aansluit bij de onderwijsbehoeften van de leerling, qua inhoud en intensiteit.
- De opbrengst van de externe ondersteuning.

Indien passende externe ondersteuning is ingezet, en deze heeft onvoldoende tot resultaat geleid, kan een plaatsing in het speciaal onderwijs gepast zijn.

4. De afweging – het samenspel van aspecten

Bij het toewijzen van extra ondersteuning dient het samenwerkingsverband een transparante toewijzingssystematiek te hanteren. Om dit mogelijk te maken kiest het Samenwerkingsverband Amsterdam VO voor een systematische beoordeling van een set aspecten in plaats van enkel de inschatting van een professional.

Om uniformiteit in beoordeling te bevorderen, worden de volgende stappen bij het maken van de beoordeling gevolgd:

1. Vaststellen of er voldoende informatie beschikbaar is om de beoordeling te kunnen uitvoeren.
2. Vaststellen of school handelingsgericht heeft gewerkt.
3. Per overwegingaspect een inschatting maken.
4. Het samenspel van overwegingaspecten bekijken.
5. Beslissen.

Ervaring leert dat dossiers van leerlingen vaak onvolledig zijn aangeleverd. De eerste check is dan ook of de beoordelaar voldoende informatie heeft om een gefundeerde beslissing te nemen. Zo nee, dan houdt de beoordelaar de aanvraag voor een toelaatbaarheidsverklaring aan als het om een beperkte aanvulling van gegevens gaat. Hierbij geeft de beoordelaar aan dat er aanvullende informatie moet worden aangeleverd, met een specificatie van de ontbrekende stukken.

De eerstvolgende vraag is of de school handelingsgericht gewerkt heeft. Zo nee, dan wordt de aanvraag voor een toelaatbaarheidsverklaring afgewezen. Bij de beslissing wordt vermeld dat de school van herkomst zelf nog mogelijkheden heeft om tegemoet te komen aan de behoeften van de leerling, namelijk door alsnog met de leerling de HGW-cyclus te doorlopen. Is de school van mening dat zij dit al hebben gedaan, dan wordt de school verzocht om daar extra informatie over aan te leveren.

Heeft de school aan de twee basisvoorwaarden voldaan, dan kan de beoordelaar overgaan tot het inschatten en afwegen. Leidend bij het nemen van de uiteindelijke beslissing is aspect 1: de specifieke onderwijsbehoefte van de leerling. Als deze behoefte onvoldoende aansluit op het ondersteuningsprofiel van de school van herkomst, dan is herplaatsing van de leerling aan de orde. Dit kan een andere reguliere school of een school voor speciaal onderwijs zijn. Als de ondersteuningsbehoefte van de leerling de ondersteuningsmogelijkheden van alle

scholen die regulier onderwijs bieden in het samenwerkingsverband overstijgt (inclusief de nevenvestigingen zorg), is plaatsing in het speciaal onderwijs de enige juiste keuze.

In veel gevallen is deze afweging tussen behoefte en ondersteuningsmogelijkheden echter niet zo eenduidig. In deze gevallen komen de overige aspecten aan de orde.

De ontwikkeling van de schoolse vaardigheden van de leerling is primair de verantwoordelijkheid van de school van herkomst geweest. Daarom wordt vervolgens gekeken naar de acties van school. Is er voldoende ingezet, en zo ja, heeft deze inzet voldoende effect gehad. Heeft de school van herkomst nog niet alle mogelijkheden benut, dan is een plaatsing in het speciaal onderwijs nog niet aan de orde. Heeft een school wel voldoende ingezet en heeft deze inzet tot op heden tot positieve resultaten geleid, dan kan mogelijk eveneens afgezien worden van plaatsing op het speciaal onderwijs. Het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring is dus voornamelijk aan de orde als de school van herkomst alle mogelijkheden van extra inzet (zowel intern als extern) heeft benut en deze inzet niet heeft geleid tot een significante vooruitgang bij de leerling.

Mocht er nog steeds twijfel bestaan over de noodzaak van een plaatsing in het speciaal onderwijs, dan focust de beoordelaar op de mate waarin een leerling last of ernstige hinder ondervindt door de onderwijsproblematiek. Deze ervaren last is gekoppeld aan de inschatting van de aard en ernst van de problematiek en in hoeverre de leerling zelf in staat is om de hinder te compenseren. Heeft de leerling veel last van de onderwijsproblematiek op zijn school, dan kan plaatsing in het speciaal onderwijs nodig zijn om de leerling een meer passend onderwijsaanbod binnen een andere schoolcontext eventueel in combinatie met zorg te bieden. Hieraan gekoppeld: is de problematiek ernstig, dan is de kans groot dat de extra mogelijkheden in het speciaal onderwijs nodig zijn om de leerling te ondersteunen. Ernst van de problematiek kan uitgedrukt worden in de specifieke kenmerken van de beperkingen van de leerling maar ook in de mate waarin de problematiek van de leerling het dagelijks reilen en zeilen of de (sociale) veiligheid op school verstoort.

Vervolgens wordt gekeken naar de ondersteuningsmogelijkheden en behoeften van ouders, mentor en docenten. Kan een school voor regulier onderwijs redelijkerwijs niet voldoen aan deze behoefte, dan kan tot een plaatsing op een school voor speciaal onderwijs besloten worden.

Tot slot worden de vijf meer houdingskenmerken van de leerling en zijn ouders bekeken:

- De leerling erkent en neemt verantwoordelijkheid voor zijn eigen gedrag.
- De leerling is bereid hulp te accepteren.
- Ouders erkennen de problemen op school.

- Ouders nemen verantwoordelijkheid voor het eigen handelen.
- Ouders zijn bereid tot ondersteunend gedrag.

Een actieve en bereidwillige houding biedt mogelijkheden om de leerling op de huidige school, of in ieder geval in het regulier onderwijs te houden. Mocht de beoordelaar op dit punt in het overwegingproces nog twifelen, dan kan een nauwelijks te beïnvloeden negatieve houding van leerling en ouder de doorslag geven om alsnog een toelaatbaarheidsverklaring af te geven. Het speciaal onderwijs heeft meer pedagogische tijd beschikbaar voor individuele leerlingen, waardoor zij extra mogelijkheden hebben om de leerling en zijn ouders te motiveren voor mogelijke gedragsveranderingen. Ook de directe behandelmogelijkheden met jeugd GGZ kan daarin een bevorderende rol spelen

In Figuur 2 (volgende pagina) wordt een schematisch overzicht gegeven van het proces van overwegen.

Het stroomschema laat het beslissingsproces zien welke volgorde wordt doorlopen bij de toepassing van de overwegingaspecten. Het blijft mogelijk dat de beoordelaar in uitzonderlijke gevallen beredeneerd afwijkt van het beslissingsproces. De beoordelaar moet dan wel toelichten op welke gronden hij tot een alternatieve afweging is gekomen.

Figuur 2. Stroomschema ter verduidelijking van de toepassing van de overwegingaspecten.

5. De praktische toepassing door het SWV Amsterdam-Diemen VO

5.1 Visie Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO op leerlingstromen

In Amsterdam volgen relatief weinig jongeren onderwijs aan het VSO. Gezien de landelijke koers waarbij gestreefd wordt naar zoveel mogelijk jongeren in het regulier onderwijs, heeft het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO de intentie om het lage deelnamepercentage aan het VSO te handhaven. Meer dan dat, door het inzetten van VSO-expertise in het reguliere voortgezet onderwijs wil het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO bevorderen dat leerlingen van het VSO de overstap maken naar het VO.

5.2 Vormgeving en vastleggen van onderwijsaanbod

Het Samenwerkingsverband Amsterdams-Diemen VO heeft een algemeen ondersteuningsplan opgesteld voor de komende vier jaar. In aanvulling op dit ondersteuningsplan en meerjarenbegroting heeft het samenwerkingsverband voor het schooljaar 2014/15 een jaarplan opgesteld.

Voor de werkwijze en de kwaliteit van de basisondersteuning op de VO- en VSO-scholen is een Amsterdamse Standaard vastgesteld, welke gebaseerd is op wet- en regelgeving, inspectie- en referentiekaders. De ambities die de Amsterdamse scholen zelf hebben uitgesproken over de inhoud en kwaliteit van de ondersteuning die zij willen bieden zijn eveneens opgenomen in de Amsterdamse Standaard.

Reguliere VO-scholen kunnen gebruik maken van inhoudelijke ondersteuning vanuit het VSO. Ambulante Begeleiders kunnen worden ingezet voor versterking van de ondersteuning op de reguliere scholen, de zorglocaties en de bovenschoolse voorzieningen. Daarnaast kan het samenwerkingsverband ondersteuning aanbieden vanuit het VO-Adviesteam en de adviseurs van het onderwijsschakelloket (OSL).

Amsterdam heeft gekozen voor het gemengde model. Dat wil zeggen: het samenwerkingsverband zorgt voor een dekkend aanbod van voorzieningen voor extra ondersteuning door het aanwijzen van bovenschoolse en tussenvoorzieningen die, in aanvulling op het VSO (of als alternatief voor VSO), extra ondersteuning kunnen bieden.

Het samenwerkingsverband investeert in de volgende bestaande voorzieningen voor extra ondersteuning:

- Special classes Cosmicus en Wissel
- Zorglocaties
 - de nevenvestigingen zorg: De Apollo, Hogelant, Tobiasschool en Iedersland College
 - en de twee ROC's op Maat in Zuidoost en West.
- Bovenschoolse voorzieningen: Transferium en STOP's
- De scholen voor VSO, waaronder ook School2Care.

5.3 Aanvullingen op het landelijke financiële kader

Alle scholen ontvangen een financiële bijdrage van het samenwerkingsverband voor de extra ondersteuning op hun school. Met deze bijdrage richt de school de basisondersteuning en extra ondersteuning in die goed passen bij de ondersteuningsbehoeften van de leerlingen van de school.

Het samenwerkingsverband gaat uit van een stabilisering van de uitgaven voor de bovenschoolse voorzieningen en het VSO. Indien onvoorzien meer leerlingen gebruik maken van deze voorzieningen, dan zal dat bekostigd worden uit het budget dat voor extra ondersteuning op de scholen beschikbaar is.

Het samenwerkingsverband hanteert de volgende financiële richtlijnen ten aanzien van de bovenschoolse voorzieningen:

- Plaatsen in de bovenschoolse voorzieningen, special classes en zorglocaties mogen niet meer kosten dan een reguliere VSO-plaats (ondersteuningsbekostiging + basisbekostiging).
- Geld volgt leerling. Bij tussentijdse plaatsing in deze voorzieningen draagt de school een deel van de personele bekostiging over.
- Inzet van jeugdzorg in de bovenschoolse voorzieningen is gewenst en noodzakelijk; deze inzet wordt niet uit onderwijsgeld, maar uit jeugdzorgmiddelen gefinancierd.

5.4 Proces vaststellen toelaatbaarheid in de praktijk: dossier en/of gesprek voeren

De indicatiestelling voor het speciaal onderwijs werd tot op heden uitgevoerd aan de hand van een leerlingdossier. Bij de toepassing van de overwegingaspecten zijn gegevens nodig over zowel de visie van de school, als van de leerling en zijn ouders.

In sommige gevallen is een toewijzing relatief eenvoudig. Bijvoorbeeld in het geval van een leerling met meervoudige (cognitieve) handicaps van chronische aard. Met name wanneer deze leerling in het verleden herhaald een toelaatbaarheidsverklaring heeft gehad, kan een relatief lichte toetsing aan de hand van dossierinformatie

duidelijkheid geven over de mate waarin de situatie van de leerling is veranderd. De toelaatbaarheidsverklaring kan dan bijvoorbeeld ook voor langere periode afgegeven worden.

In sommige gevallen is de toewijzing echter meer complex. De mogelijkheden en beperkingen van een leerling, zijn ouders en school zijn zelden stabiel. Dossierinformatie is vaak verouderd en geeft daardoor geen betrouwbaar beeld van de huidige situatie van de leerling. Daarnaast bleek uit de vorige paragrafen dat de visie van ouder en leerling voorwaarden zijn die meegewogen dienen te worden bij een eventuele toewijzing. Deze visie is tot nu toe niet terug te vinden in een leerlingdossier.

Het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO heeft daarom besloten om twee verschillende procedures te hanteren bij het verzamelen van de informatie over de onderwijsproblematiek van de leerling:

Procedure 1) het vaststellen van de noodzaak voor een toelaatbaarheidsverklaring aan de hand van dossierinformatie.

Procedure 2) het vaststellen van de noodzaak voor een toelaatbaarheidsverklaring aan de hand van een gesprek met alle betrokkenen, aangevuld met dossierinformatie.

5.5 Beschrijving procedures¹⁹

Het onderwijsschakelloket (OSL) heeft een belangrijke rol in de toewijzingsprocedure. De verwijzingen naar het Transferium en het VSO (ook School2Care) verlopen namelijk via het OSL²⁰. Het OSL controleert of de aanmeldende school de juiste informatie heeft aangeleverd en bereidt het advies voor.

De OSL-deskundigen bereiden de aanvraag over de toelaatbaarheid tot het VSO voor, maar beslissen daar niet over. Het OSL draagt het dossier vervolgens over aan de zogenoemde toelatingsadviescommissie (TAC). Deze commissie geeft het advies over toelaatbaarheid. De directeur van het samenwerkingsverband (in de rol als bevoegd gezag) geeft uiteindelijk de formele toelaatbaarheidsverklaring af.

¹⁹ Vrij naar het document: "concept: TLV in het kort" (Katrin Gudmundsson 05-06-2014)

²⁰ De verwijzingsprocedure naar de bovenschoolse voorzieningen moet in relatie staan tot de procedure voor de toelaatbaarheidsverklaring om ongewenste leerlingstromen (omleidroutes) te voorkomen. In de praktijk betekent dit dat dezelfde aanvraagseisen gelden voor toelating tot bovenschoolse voorzieningen als voor een toelaatbaarheidsverklaring.

5.5.1 Voor welke leerlingen kan een toelaatbaarheidsverklaring worden aangevraagd?

Een aanvraag voor plaatsing (of verlenging) binnen het Amsterdamse VSO (cluster 3 en 4²¹) kan alleen worden gedaan bij het SWV Amsterdam-Diemen VO voor die leerlingen:

- Die op een reguliere school in Amsterdam of Diemen staan ingeschreven.
- Die geen schoolinschrijving hebben, maar wel wonen in Amsterdam-Diemen.
- Die wonen in Amsterdam-Diemen en een verlenging nodig hebben van hun Amsterdamse toelaatbaarheidsverklaring om hun VSO-plaatsing te kunnen continueren.

5.5.2 Wie doorloopt welke procedure?

Procedure 1: Advies op basis van het dossier

In de volgende overgangen zal het advies door de TAC-deskundigen op basis van het aanvraagdossier worden gegeven:

Aanvrager	Advies gevraagd over
SO	Doorstroom naar het VSO
Bovenschoolse Voorziening (Transferium)	Doorstroom naar het VSO
VSO	Verlenging plaatsing binnen het VSO
V(S)O	Plaatsing School2Care (onderdeel VSO)

Procedure 2: Advies op basis van dossier en adviesgesprek

In de volgende overgangen zal naast de dossiertoets het advies worden gegeven op basis van een gesprek met de betrokkenen:

Aanvrager	Advies gevraagd over
BaO	Instroom VSO
SBaO	Instroom VSO
VO	Overstap VSO

²¹ Het SWV Amsterdam heeft er voor gekozen om vanwege de herkenbaarheid de termen cluster 3 en 4 te handhaven. Bij cluster 3 scholen kunnen ZML, LG, MG en LZK leerlingen terecht en bij cluster 4 scholen kunnen leerlingen met ernstige gedrags- en/of psychiatrische problematiek terecht (ZMOK).

In geval van een thuiszittende leerling waarvoor onvoldoende dossier beschikbaar is, wordt echter alsnog een gesprek gevoerd. In alle gevallen geldt dat indien de verschillende partijen (ouders, aanvragers, leerlingen, SWV) het niet eens zijn, twijfels hebben of een toewijzingsgesprek wensen, dit gesprek alsnog wordt ingezet.

5.5.3 Stappen procedure voor aanvragers²² van een toelaatbaarheidsverklaring

1. *Zorgvuldig doorlopen voortraject:*

- Er is handelings- en opbrengstgericht gewerkt, de nadruk ligt op het planmatig handelen.
- De (extra)ondersteuning binnen de 1e-, 2e- en 3e lijn is ingezet en geëvalueerd.
- Leerling, ouders en docent/mentor zijn betrokken bij de ondersteuning en bij het opstellen van het ontwikkelingsperspectief (OP).
- ZAT-partners /CVB zijn betrokken en hebben ingestemd met het aanvragen van een TLV.

2. *De TLV-aanvraag wordt ingediend bij het OSL, het adviesdossier bestaat uit:*

- het VO-aanmeldformulier (voorzien van handtekeningen van ouders, leerling, aanvragers);
- LVS-gegevens bestaande uit:
 - Logboek
 - Cijferlijsten, leeropbrengsten
 - Absentieoverzicht
 - Correspondentie met ouders (incl. eventuele schorsingsbrieven);
- handelingsplan(nen), ontwikkelingsperspectief (OP);
- verslag intern zorgteam / CvB;
- verslag ZAT;
- informatie van derden (hulpverleningsverslag, medisch verslag, verklaringen).

3. *Het OSL brengt aanvrager(s) en ouders op de hoogte van ontvangst en volledigheid van het dossier.*

Eventuele ontbrekende stukken worden opgevraagd. De aanvrager en/of ouders hebben twee weken de tijd om deze aanvullingen aan te leveren. Indien dit binnen de gestelde termijn niet lukt, zal het dossier retour worden gestuurd met het verzoek het dossier zo nodig te completeren en opnieuw in te dienen.

²² Indien het gaat om een niet schoolgaande leerling ('thuiszitter') zal er afhankelijk van de beschikbare informatie en gegevens afgeweken worden van de aanmeldeisen. De leerplichtambtenaar zal dan in samenwerking met ouders, eventueel ook met betrokken jeugdhulpverlening, zorg moeten dragen voor het invullen van het VO-aanmeldformulier en het verzamelen van zoveel mogelijk informatie t.b.v. de TLV aanvraag. De aanvrager van de TLV zal dan één van de VSO scholen (besturen) zijn, inhoudelijk zal dus de TLV door de laatst bezochte instantie/ onderwijssetting in samenspraak met de leerplichtambtenaar worden voorbereid.

Indien het dossier compleet is, zal het worden overgedragen aan de Toelatingsadviescommissie (TAC); aanvragers en ouders krijgen van het OSL bericht van overdracht.

4. *De TAC ontvangt het dossier.*

De volgende stappen zijn afhankelijk van de procedure (1 of 2) welke gevolgd wordt:

Indien Procedure 1 – toewijzing op basis van dossierinformatie:

5. TAC-deskundigen worden vastgesteld en het dossier wordt doorgenomen.
6. TAC-deskundigen geven advies op basis van de twaalf overwegingaspecten.
7. Directeur van het samenwerkingsverband neemt het advies van de TAC over.
8. Aanvrager en ouders krijgen afschrift van het advies. Indien van toepassing ontvangen zij eveneens de toelaatbaarheidsverklaring.
9. Indien een toelaatbaarheidsverklaring wordt afgegeven, melden de ouders de leerling aan bij de in het advies voorgestelde VSO-school.
10. VSO-school neemt aanmelding in behandeling en biedt een passend aanbod.

Indien Procedure 2 – toewijzing op basis van adviesgesprek en dossierinformatie:

5. De twee TAC-deskundigen worden vastgesteld, het dossier wordt doorgenomen.
6. Er wordt een afspraak gemaakt met de aanvrager voor het TAC-gesprek.
7. De aanvrager nodigt direct betrokkenen uit voor het adviesgesprek (ouders, leerling, zorgcoördinator, mentor, twee TAC-deskundigen en eventueel overige betrokkenen vanuit de jeugdzorg of GGZ mits direct betrokken en ondersteunend ten aanzien van de school).
8. TAC-deskundigen geven advies op basis van de twaalf overwegingaspecten²³.
9. De directeur van het samenwerkingsverband neemt het advies van de TAC over.
10. Aanvrager en ouders krijgen afschrift van het advies. Indien van toepassing ontvangen zij eveneens de toelaatbaarheidsverklaring.
11. Indien een toelaatbaarheidsverklaring wordt afgegeven, melden de ouders de leerling aan bij de in het advies voorgestelde VSO-school.
12. VSO-school neemt aanmelding in behandeling en biedt een passend aanbod.

5.5.4 Mogelijke adviezen

De TAC-deskundigen kunnen tot een drietal adviezen komen:

- Toewijzen: uitspraak over duur en zwaarte (bekostigingscategorie) en soort VSO-school.
- Aanhouden: ontbrekende informatie wordt opgevraagd (eventueel wordt procedure 2 alsnog opgestart).
- Afwijzen: onderbouwing van afwijzing en advies met betrekking tot vervolg.

²³ Bij procedure 2 zal de TAC-deskundige het advies al tijdens het gesprek terugkoppelen aan de aanwezigen.

Het SWV Amsterdam-Diemen VO geeft toelaatbaarheidsverklaringen af die in principe twee jaar geldig zijn. Een uitzondering hierop is mogelijk.

5.5.5 Termijnen

Vanaf het moment dat de aanvraag voor een toelaatbaarheidsverklaring binnenkomt bij het OSL, hebben zij in principe drie maanden de tijd om tot een advies te komen. Deze termijn kan verlengd worden met vier weken.

Zodra het advies voorgelegd wordt aan de TAC, is een periode van acht weken beschikbaar waarin tot een definitief besluit gekomen wordt en de eventuele toelaatbaarheidsverklaring door de directeur van het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO afgegeven wordt. Ook deze termijn kan verlengd worden met vier weken indien nodig.

5.6 Richtlijnen adviesgesprek

Om de TAC-deskundigen te ondersteunen bij het voeren van uniforme adviesgesprekken, wordt in deze paragraaf een korte toelichting gegeven op de inhoud van het gesprek.

Het doel van het adviesgesprek is om samen met de leerling en ouders en de mentor(school) vast te stellen welke ontwikkelingsdoelen voor de leerling gewenst en haalbaar zijn, en welke onderwijs- en opvoedingsbehoeften de leerling/ouder en ondersteuningsbehoefte de leerkracht in dit kader hebben en wat de school kan bieden om tegemoet te komen aan deze behoeften. In het gesprek is er bovenal aandacht voor de mogelijkheden van de leerling. De discrepantie tussen de prestaties en verwachtingen worden besproken. Vervolgens wordt in kaart gebracht welke overwegingaspecten een rol spelen, op drie niveaus: de leerling zelf, de school en het gezin.

Bij het gesprek wordt een vast format gehanteerd, wat ervoor zorgt dat alle essentiële gebieden besproken worden. Er is geen ruimte voor zogenoemde blinde vlekken, die kunnen ontstaan wanneer al lange tijd is gefocust op de problemen rondom de leerling. Het dossier van de leerling is een hulpbron tijdens het gesprek.

Stap 1. Introductie

De voorzitter (TAC-deskundige) heet iedereen welkom. De voorzitter legt uit wat het doel van de bespreking is en waarom alle aanwezigen uitgenodigd zijn. De voorzitter introduceert de thema's die in het gesprek aan bod zullen komen:

- Er zijn zorgen over de ontwikkeling van de leerling binnen school. Met elkaar wordt bekeken welke ontwikkelingswensen en mogelijkheden de leerling, ouder en school hebben en welke ondersteuning nodig is om deze ontwikkeling mogelijk te maken.

- Om een goed beeld te krijgen van de situatie, worden ervaringen uitgewisseld over de ontwikkeling van de leerling tot nu toe: zowel wat goed gaat, als waar zorgen zijn. Er wordt nagegaan welke strategie er is ingezet, wat daarvan goed heeft gewerkt en wat maakte dat het goed werkte.

- Aan het einde van de bijeenkomst moet vastgesteld zijn welke extra inzet de komende tijd nodig is om de leerling te ondersteunen (doelen en eventuele toewijzing).

Stap 2. Ontwikkelingswensen

Ten eerste wordt aan de leerling, ouders en de leerkracht gevraagd hoe zij zouden willen dat de situatie zou zijn. Welke (realistische) wensen hebben de leerling, ouders en leerkracht voor de ontwikkeling van de leerling op de middellange termijn (half jaar)? Vanuit dit gezamenlijke referentiekader wordt het gesprek vervolgd.

Stap 3. Status quo vaststellen

Het gesprek vervolgt met het vaststellen van de situatie zoals die nu is door de ogen van de leerling, de ouder en school. Het dossier van de school wordt bij dit onderdeel gebruikt als aanvullende informatiebron. Wat gaat goed, maar ook: waar liggen zorgen? Hoe verschilt de ontwikkeling van de verwachtingen die de partijen hadden van de leerling?

Handelingsgericht werken is niet gericht op het negeren van ongewenst gedrag of ongewenste ontwikkelingen. Een goed plan komt alleen tot stand als zorgvuldig afgewogen wordt welke verandering gewenst en mogelijk is en wat de behoeftes van de betrokken partijen zijn om deze verandering mogelijk te maken.

Handelingsgericht werken is gefocust op het creëren van een gezamenlijk positief toekomstbeeld en een plan over hoe dit beeld bereikt kan worden door het versterken van de sterke kanten van de leerling en het ondersteunen of ontzien van de minder sterke kanten (Pameijer, 2008). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de elementen van het handelingsgericht werken effectief zijn in het verbeteren van de onderwijsopbrengsten (zie Willems & Wienke (2013) voor een beknopt overzicht)

In het gesprek wordt bekeken welke factoren een rol spelen in de ontwikkeling van de leerling: zowel beschermende als belemmerende factoren komen aan bod.

Verder wordt gevraagd naar de motivatie van de leerling, ouder en school: wat willen zij bereiken? In welke mate ervaren zij zelf problemen? Zijn zij bereid hulp te accepteren (leerling) of hun gedrag aan te passen zodat de leerling beter ondersteund wordt in zijn onderwijsbehoefte (ouder en school). Tegelijkertijd wordt het gesprek gevoerd over wat de reële mogelijkheden van de leerling, de ouders en de school zijn.

Stap 4. Behoeftes vaststellen

Nadat de situatie verhelderd is, wordt vastgesteld waar de behoeftes van de betrokken partijen liggen. Hierbij zijn de volgende vragen leidend:

- Welke onderwijs- en opvoedingsbehoefte heeft de leerling? (Wat heeft de leerling nodig? Wat heeft gewerkt?)
- Wat heeft de school zelf al gedaan?
 - Wat werkte? Wat werkte niet? Waaruit bleek of iets werkte of niet?
 - Is er een handelingsplan/ontwikkelingsperspectief opgesteld? Hoe is het ingezet: wie waren betrokken, hoe zijn leerling en de ouders betrokken? Welke doelen zijn toen gesteld?
 - Wanneer en hoe zijn de leerling en ouders op de hoogte gebracht van de zorgen, achteruitgang en vooruitgang?
 - Wat waren evaluatiemomenten? Hoe en wat werd geëvalueerd?
 - Hoe zijn afspraken vastgelegd?
 - Is alles wat nodig was ingezet?
 - Hoe is gebruik gemaakt van het zorgteam?
 - Met welke collega's is overleg gepleegd?
- Wat hebben ouders nodig om hun kind te ondersteunen in deze behoeftes thuis en op school?
- Wat hebben ouders zelf al gedaan? Wat werkte? Wat werkte niet? Waaraan merkte zij of iets werkte of niet?
- Wat is de ondersteuningsbehoefte van de leerkracht? Wat heeft school nodig om doelen te bereiken die nu niet haalbaar zijn?

Stap 5. Doelen stellen

We weten nu wat de betrokken partijen willen bereiken, wat momenteel de situatie is en welke kennis en vaardigheden ontbreken om de gewenste ontwikkelingsuitkomst te bereiken. Een logische volgende stap is dan het stellen van doelen. Deze doelen zijn maatwerk en kunnen sterk variëren per leerling. Een aantal uitgangspunten voor het stellen van doelen kunnen in ieder geval genoemd worden (bijv. Reeve, 2009, Winters & Latham, 1996):

1. Doelen kunnen gericht zijn op het inzetten van externe hulp of het verwijzen naar andere vormen van onderwijs, met name wanneer de behoeftes van de leerling, ouders en/of leerkrachten niet door de school vervuld kunnen worden.
2. Wat zijn bevorderende eigenschappen van de leerling, de ouder of de school? Doelen kunnen erop gericht zijn deze verder uit te breiden.
3. Wat zijn belemmerende eigenschappen van de leerling, de ouder of de school. Doelen kunnen erop gericht zijn deze te verminderen of de invloed ervan te verkleinen.

4. Doelen dienen SMART omschreven te zijn (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden).
5. Doelen dienen positief geformuleerd te zijn, dus gericht op het optreden van een gewenste uitkomst ('de leerling komt alle schooldagen op tijd de klas in' versus 'de leerling komt niet meer te laat').
6. Stel kleine haalbare (sub)doelen in plaats van een groot doel
7. Hou het totaal aantal doelen beperkt, maximaal drie per deelnemer.
8. De doelen dienen aangevuld te worden met concrete acties. Wat doet de leerling, ouder, school om te zorgen dat de leerling op tijd komt op school? Hoe kan de leerling ondersteund worden bij het behalen van zijn/haar doel.
9. De doelen worden gekoppeld aan een tijdpad, zodat duidelijk is wanneer wordt geëvalueerd of de besloten aanpak effectief is geweest.

Het kan voorkomen dat sommige ontwikkelingswensen geen prioriteit of niet realistisch blijken gaandeweg het gesprek. Niet alle wensen hoeven dus omgezet te worden in doelen. Benoem wel dat deze wensen in ieder geval op de korte termijn niet tot doel worden omgezet en onderbouw waarom niet.

In sommige gevallen is het nodig dat er meer informatie over een leerling, het gezin of de school wordt verzameld. Bijvoorbeeld omdat onduidelijk is wat de cognitieve capaciteiten van een leerling zijn. Een doel kan dan bijvoorbeeld gericht zijn op het zicht krijgen op deze eigenschappen, onder andere door middel van diagnostisch onderzoek.

Pameijer (2008) heeft in haar publicatie hulpzinnen geformuleerd die kunnen helpen bij het opstellen van doelen voor de leerling, ouder of school.

Stap 6. Toewijzen extra hulp / toelaatbaarheid vaststellen

Het toewijzingsgesprek biedt de mogelijkheid om snel en efficiënt (het doel is binnen 45 minuten) de benodigde informatie boven tafel te krijgen, om op een handelingsgerichte manier in samenwerking met alle betrokken partijen vast te stellen welke extra inzet nodig is voor deze leerling.

Anderzijds is iedere situatie, iedere leerling, iedere ouder, iedere school anders. Het belangrijkste uitgangspunt voor de inzet van hulp is echter altijd dat deze qua zwaarte past bij de ernst van de problematiek (risicobeginsel, Andrews e.a., 1990; van Yperen, Booij, & van der Veldt, 2003). Door te werken met de overwegingaspecten, wordt op een zorgvuldige en transparante wijze besloten welke extra hulp passend is voor deze leerling.

Mocht overigens uit het gesprek blijken dat met name ouders extra ondersteuning nodig hebben, dan kan school de ouder naar de juiste voorziening leiden. Dit kan dus een van de geformuleerde doelen zijn.

5.7 Praktisch gereedschap om de overwegingaspecten in de praktijk te brengen.

Om het samenwerkingsverband te ondersteunen bij hun taak, is een excelsheet ontwikkeld waarmee snel en systematisch de overwegingaspecten geregistreerd en afgewogen kunnen worden.

De sheet helpt bovendien bij het opstellen van standaardbrieven voor scholen en ouders. Een systematische manier van informatieverstrekking, waarin duidelijk omschreven staat op basis van welke overwegingen de toelaatbaarheid is vastgesteld (of niet) is het resultaat.

6. Ten uitgeleide: doorontwikkeling gewenst

Het schooljaar 2014-2015 staat voor het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO in het teken van vernieuwing. Wat de gevolgen zijn van deze vernieuwing is slechts deels bekend. De praktijk zal moeten uitwijzen welke effecten de nieuwe manier van toewijzen heeft op de leerlingstromen en de mate waarin passend geplaatst wordt. Het samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO wil de implementatie van de nieuwe manier van toewijzen zorgvuldig uitvoeren. Het Samenwerkingsverband Amsterdam-Diemen VO heeft daarom de intentie geuit om de toepassing van de overwegingaspecten, en de daaruit volgende gevolgen voor de leerlingstromen, zorgvuldig te monitoren.

In aanvulling hierop is het zinnig om enige maanden na het in gebruik nemen van de nieuwe overwegingaspecten en procedure voor vaststelling van de toelaatbaarheid, de verschillende betrokken partijen te vragen naar hun ervaringen. Hierbij kan gedacht worden aan een splitsing in drie thema's: de mening over de manier waarop inhoudelijk overwogen wordt, de ervaringen betreffende de procedure en tot slot het gebruiksgemak van de handleiding en de bijbehorende excelsheet. Het resultaat van de evaluatie is een geoptimaliseerde versie van het toewijzingsproces.

Tot slot kan gedurende het komende schooljaar kennis en ervaringen gewonnen worden bij andere samenwerkingsverbanden in Nederland. Door 'good practices' te verzamelen uit andere regio's, en deze te integreren in de eigen werkwijze, wordt het toewijzingsproces in Amsterdam verder geoptimaliseerd.

7. Referenties

- Andrews, D.A., Zinger, I., Hoge, R.I., Bonta, J., Gendreau, P., Cullen, F.T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28, 369-417.
- Bordewijk, A., Dries, H., Harkink, M., & Visser, E. (2007). *Ouderbetrokkenheid thuis: sleutel voor schoolsucces*. Velp: Spectrum & CMO Gelderland.
- Bosman, A.M.T., & Braams, T. (2005). Depressie en angst bij basisschoolleerlingen met dyslexie. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 44, 213-223.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Towards an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513 – 531.
- Dube, S. R., & Orpinas, P. (2009). Understanding excessive school absenteeism as school refusal behavior. *Children and Schools*, 31, 87-95.
- Gijzen, W. & Pameijer, N. (2009). Handelingsgericht Integraal Indiceren. Toewijzing van onderwijs- en zorgarrangementen op basis van de behoeften van kind en opvoeders. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 48, 415 – 430.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.
- Kearney, C. A. (2008). School absenteeism and school refusal behavior in youth: a contemporary review. *Clinical Psychological Review*, 28, 451-471.
- Lufi D., & Darliuk, L. (2005). The interactive effect of test anxiety and learning disabilities among adolescents. *International Journal of Educational Research*, 43, 236–249.
- Marzano, R.J. (2003). *What works in school; translating research into action*. Alexandria: ASCD.
- Miedema, I., Timmerhuis, A., Jepma, Ij. & Vecht, van der, A.L. (2010). *Profileren en indiceren*. Utrecht: Sardes.
- Nijland, M. & Bijstra, J. (2011). *Het Vraagprofiel Instrument VPI. Ontwikkeling van een handelingsgericht toewijzingsinstrument. Eindrapportage*. Groningen: Pi7.
- Pameijer, N. (2008). Handelingsgericht classificeren in het onderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 47, 100 – 116.

- Pamijer, N., Beukering, T. van, Lange, S. de (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*. Den Haag: Acco.
- Reeve, Reeve, J. (2009). *Understanding motivation and emotion*. Hoboken, NJ:Wiley.
- Teasley, M. L. (2004). Absenteeism and truancy: Risk, protection, and best practice implications for school social workers. *Children and Schools*, 26, 117–128.
- Willems, P. & Wienke, D. (2013). *Handelingsgericht werken, handelingsgerichte diagnostiek en handelingsgericht indiceren*. Utrecht: NJI.
- Winters, D., & Latham, G. P. (1996). The effect of learning versus outcome goals on a simple versus a complex task. *Group & Organization Management*, 21, 236–250.
- Wolf, K. van der, Beukering, T. van (2011). *Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren*. Den Haag: Acco.
- Yperen, T.A. van, Booy, Y. & Veldt, M.C. van der (2003). *Vraaggerichte hulp, motivatie en effectiviteit jeugdzorg*. Utrecht: NIZW.

De ernsttabel (in ontwikkeling)

<u>Onderwijsachterstand</u>	<u>Diagnose leer/psychische problemen</u>	<u>Indiv probl. >1 gebied</u>	<u>Indi. Probl. >1 milieu</u>	<u>Eerdere hulp niet gebaat</u>	<u>Duur problematiek > 1 jaar</u>	<u>Weging</u>				
Groot (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	1				
					Ja (1)	2				
					Ja (1)	2				
				Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	3	
								Ja (1)	2	
								Ja (1)	3	
				Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	3	
								Ja (1)	3	
								Ja (1)	4	
				Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	2	
								Ja (1)	3	
								Ja (1)	3	
				Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	4	
								Ja (1)	4	
								Ja (1)	4	
	Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	2			
						Ja (1)	3			
						Ja (1)	3			
					Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	4
									Ja (1)	3
									Ja (1)	4
					Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	4
									Ja (1)	4
									Ja (1)	4
					Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	5
									Ja (1)	3
									Ja (1)	3
					Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	4
									Ja (1)	4
									Ja (1)	4
Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	5					
				Ja (1)	3					
				Ja (1)	4					
Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	4					
				Ja (1)	4					
				Ja (1)	5					
Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	4					
				Ja (1)	5					
				Ja (1)	5					
Ja (1)	Nee (0)	Nee (0)	Nee (0)	Ja (1)	5					
				Ja (1)	5					
				Ja (1)	6					